

Švietęs žmones kunigas nebuvo valdžių mėgstamas

Būsimasis kunigas švietėjas Jonas Karbauskas gimė 1866 m. lapkričio 28 d. Pračiūnų (Preičiūnų) kaime, dabartiniame Pakruojo r. Nežinome, kur Jonukas sėmėsi pradžios mokslų. 1878-1883 m. jis mokėsi Šiaulių gimnazijoje. Baigęs 4 gimnazijos klases, 1884 m. įstojo į Žemaičių kunigų seminariją, tuomet jau veikusią Kaune. Kunigu buvo išventintas 1889 metais. J. Karbauskas ilgai negalėjo gauti klebono vietos. Jam teko vikarauti Šiauliuose (1890-1896), Pašvitinyje (1896-1897), Truskavoje (1897-1899) ir kartu būti kuratu Vadaktuose (1899-1903), Kupreliškyje (1903-1907), Dambavoje (1907-1913), Viešvėnuose (1913-1917). Tik nuo 1917 m. Jonas Karbauskas tapo Tverų klebonu.

Tokį dažną kunigo kilnojimą galima paaiškinti tik rusų, o vėliau ir vokiečių valdžios baime, kad veiklus, jaunimą šviečiantys kunigas nesukurstytų žmonių prieš esamą santvarką. Tveruose jis klebonavo iki 1921 metų. Nuo 1921 m. iki mirties kunigas gyveno Panevėžyje. Čia jis buvo 8-jo pėstininkų pulko kapelioniu. 1922 m. tapo Panevėžio kalėjimo kapelionu, nuo 1927-ųjų dėstė tikybą Panevėžio amatų mokykloje.

Kunigas Jonas Karbauskas mirė staiga, 1929 m. rugpjūčio 29 d. Palaidotas Panevėžio senosiose kapinėse. 1938 m. rugpjūčio mėnesį pastatytas antkapinis paminklas. Pastaraisiais metais prie jo pritvirtinta lentelė, žyminti, kad čia ilsisi knygnešys.

J. Karbausko mokymasis gimnazijoje sutapo su „Aušros“ pasirodymu. Gal tai irgi iš dalies lėmė jo pasirinkimą šviesti žmones. Kunigaudamas įvairiose vietose jis steigė slaptas mokyklas, švietė jaunimą, platino draudžiamą spaudą. Jis rašė į „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą“, „Nedėldienio skaitymus“, „Tėvynės sargą“, „Šaltinį“ ir kitus to

meto leidinius. Pasirašydavo slapyvardžiais *Maišinys*, *Maišiškis*, *Maišymas*, *Karborius* bei kriptonimais *J. K.* bei *K.* Kartu su kunigu P. Urbonavičiumi 1890 m. 3000 egzempliorių tiražu jis išleido knygą „Evangelijos ant nedėldienio ir visų švenčių ištisų metų“. Leidimai buvo pakartoti 1900 ir 1904 m.

Kai prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui 1914 m. rugpjūčio 28 d. Žarėnuose buvo sudarytas komitetas atsarginių karių šeimoms šelpti, jo pirmininku buvo išrinktas Jonas Karbauskas. 1922 m. su keliais bendraminčiais jis įsteigė „Plytos“ bendrovę. Kartu su rašytoja G. Petkevičaitė-Bite Panevėžyje įsteigė Kalinių globos draugijos skyrių.

Labai aktyvią veiklą kunigas buvo išvystęs Panevėžio krašte 1907-1913 metais vikaraudamas Dambavoje (dabar Radviliškio r.). Jis čia įsteigė filiją, pastatė kleboniją, užveisė sodą, sutvarkė kapines. Turėdamas didelę įtaką kaimynystėje buvusiame Burbiškio dvare, jis pasiekė, kad dvarininkas M. Baženskis savo lėšomis Dambavoje pastatytų mokyklėlę.

Jau 1907 m. veiklusis vikaras Dambavoje suorganizavo mėgėjų teatrą. Po metų, 1908-aisiais, čia buvo suruoštas pirmasis lietuviškas vakaras, suvaidinta „Šventa Agnietė“. Susidomėjęs Raginėnu archeologiniais paminklais, 1910 m. pas kunigą J. Karbauską atvyko daktaras Jonas Basanavičius. Beje, šią kelionę jis aprašė „Autobiografijoje“. Svečio garbei Dambavoje altaristos klojime buvo surengtas mėgėjų teatro vaidinimas.

Tuo metu ne tik Panevėžio krašte, bet ir visoje Lietuvoje buvo žinomas Dambavos žemės ūkio ratelis, vienijęs apie 100 narių. Jo veikla apėmė Smilgių valsčių ir gretimų valsčių artimiausius kaimus. Būrelio susirinkimai vykdavo kiekvieno mėnesio pirmąjį sekmadienį. 1909 m. rugsėjo 6 d. ratelis surengė galvijų ir audinių parodą, dalyvavo ir kitose tuometinėje Panevėžio apskrityje rengtose panašiose parodose. Parodos buvo rengiamos ir Burbiškio dvare, į kurias atvykdavo apylinkiniai ūkininkai su savo išaugintais galvijais, daržovėmis. Dambavos žemės ūkio ratelis įsigijo garinių ir arklinių kuliamųjų, arklinių grėblių, vėtyklių, dvivagių plūgų, spyruoklinių akėčių, 1913 m. įsirengė mechaninį malūną, ketino steigti pieninę. Apie 13 būrelio narių turėjo separatorius. Buvo sumanyta Labos geležinkelio stotyje surengti visos Kauno gubernijos žemės ūkio būrelių suvažiavimą, bet negautas valdžios pritarimas. Būrelio šviečiamoji įtaką didelė – jau 1910 m. gretimame Dambavai Valdaikių kaime įvykdyta žemės reforma: panaikinta trilaukė žemėvalda, pereita prie 7-8 laukų sėjomainos. Negalima nepaminėti, kad būrelio sekretoriumi buvo kunigas Jonas Karbauskas.

Vargu ar be jo aktyvios veiklos 1909 m. Dambavoje būtų atsiradęs Lietuvių katalikų blaivybės draugijos skyrius.

Iškėlus kunigą J. Karbauską į Viešvėnus, prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui kultūrinis ir ūkinis gyvenimas Dambavos-Smilgių apylinkėse sustojo.

Šaltiniai ir literatūra

1. A. a. kun. Jonas Karbauskas // Panevėžio balsas. – 1929 08 29.
2. Bakonis E. Panevėžio “Gimtajam kraštui tirti draugija” 1923 – 1940 metais // Panevėžio istorijos fragmentai. – Panevėžys. – 1993. – P.61, 63.
3. Bičiūnas V. Vytauto paminklas Lietuvoje prieš 20 m. // Trimitas. – 1933.– Nr.10. – P.188–190.
4. Būtėnas J. Kun. Jonas Karbauskas – Maišinys // Panevėžio garsas. – 1938 08 27.
5. D-ro Jono Basanavičiaus autobiografija. – V. – 1933. – P.119–120.
6. Juknevičius P. Apie žemės ūkio ratelius // Panevėžio rytas. – 1995 06 02.
7. Juknevičius P., Kryžanauskaitė S. Kunigas Jonas Karbauskas – Maišinys // Išgarsinę Panevėžio kraštą.Konferencijos, įvykusios 2000 m. gruodžio 21 d., pranešimų tezės.- Panevėžys. – 2000. – P.6–7.
8. Juknevičius P., Kryžanauskaitė S. Švietęs žmones kunigas nebuvo valdžių mėgiamas // Tėvynė. – 2005 08 10.
9. Juknevičius P. Veiklusis Dambavos kunigas // Mūsų kraštas. – 1998 11 25.
10. Kapsukas V. Raštai. – T.3. – V. – 1961. – P.424.
11. Kapsukas V. Raštai. – T.6. – V. – 1963. – P.41, 659.
12. Karbauskas Jonas // Lietuvių enciklopedija. – T.10. – Boston. – 1957. – P.522.
13. Karbauskas Jonas // Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. – T.2. – Kn.1. – V. – 1985. – P.554.
14. Karbauskas Jonas (1866-1929) // Šiaulių kalendorius. – Šiauliai. – 1991. – P.46.
15. Kraskauskienė S. Kunigas Jonas Karbauskas-Maišinys // Panevėžio balsas. – 1997 09 25.
16. Kun. Karbausko paminklo... // Panevėžio garsas. – 1938 09 03.
17. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.128.
18. Merkys V. Knygnešių laikai 1864–1904. – V. – 1994. – P.281.
19. Merkys V. Lietuvos valstiečiai ir spauda XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. – V. – 1982. – P.140.
20. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.271, 526, 527, 528, 529, 548.
21. Panevėžys. Geografinės ir istorinės žinios apie apylinkes ir miestą. – Chicago. – 1963. – P.402.
22. Petkevičaitė-Bitė G. Raštai. Laiškai. – T.6. – V. – 1968. – P.149, 225, 270.
23. Petraitytė N. Knygnešystė ir spaudos platinimas Šiaulių apskrityje XIX a. pab. – XX a. pr. Apžvalga ir bibliografija / Diplominis darbas. Mašinraštis. VVU. – V. – 1993. – L.77.
24. Prasevičius E. Atkurkime Burbiškio vertybes // Mūsų kraštas. – 1989 04 25.
25. Prasevičius E. Dambavos bažnyčios istorijos fragmentai. – Radviliškis. – 1995. – P.4–5, 8.
26. Šalčius P. Raštai. Kooperacija. – V. – 1989. – P.537, 538.
27. Šalčius P. Žemės ūlio organizacijos Lietuvoje iki 1915 m. – K. – 1937. – P.181.
28. Tumas J. Apžvalga ir apžvalgininkai. – K. – 1925. – P.9, 11–13.
29. Užmirštas senas pionierius / A. K-as // Panevėžio garsas. – 1937 10 23.